

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
д.е.н., проф. Козак Ю.Г.
“ ___ ” _____ 2019 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності міжнародна економіка

за темою:

«Удосконалення зовнішньоторговельних операцій підприємства галузі харчової промисловості (на прикладі ТОВ «Пуратос Україна»)»

Виконала:

студентка 4 курсу, 44а групи
спеціальності 6.030503 Міжнародна
економіка
факультету міжнародної економіки
Черкез Алла Сергіївна

Науковий керівник:

к.е.н., доцент кафедри МЕВ
Уханова Інна Олегівна

АНОТАЦІЯ

Черкез Алла Сергіївна, «Удосконалення зовнішньоторговельних операцій підприємства галузі харчової промисловості (на прикладі ТОВ «Пуратос Україна»)» випускна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 6.030503 «Міжнародна економіка», Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2019.

Випускна робота складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – процес здійснення зовнішньоторговельних операцій підприємства харчової промисловості.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти зовнішньоторговельних операцій підприємств харчової промисловості, розглянуто поняття, характерні риси та класифікацію зовнішньоторговельних операцій, узагальнено чинники здійснення зовнішньоторговельних операцій підприємств галузі харчової промисловості та досліджено сучасні методи оцінки показників зовнішньоторговельних операцій підприємства.

Проведено аналіз зовнішньоторговельних операцій ТОВ «Пуратос Україна», надано організаційно-економічну характеристику зовнішньоторговельних операцій, проведено аналіз показників та чинників зовнішньоторговельної діяльності досліджуваного підприємства.

Запропоновано основні шляхи вдосконалення зовнішньоторговельних операцій ТОВ «Пуратос Україна» у вигляді впровадження моделі управління зовнішньоекономічними операціями ТОВ «Пуратос Україна», пропозицій із розробки організаційно-економічних заходів, які мають позитивно сказатись на зовнішньоторговельних операціях досліджуваного підприємства.

Ключові слова: зовнішньоторговельні операції підприємства, експорт, імпорт, харчова промисловість, ціноутворення у зовнішньоторговельних операціях, організація зовнішньоторговельної діяльності підприємства.

ANNOTATION

Cherkez Alla Serhiivna, "Improvement of foreign trade operations of the food industry enterprise (for example, " Puratos Ukraine " LLC)" final work for obtaining an educational Bachelor's degree in the specialty 6.030503 "International Economy", Odessa National Economic University. - Odessa, 2019.

The final work consists of three sections. The object of research - the process of foreign trade operations of the food industry enterprise.

The theoretical aspects of foreign trade operations of food industry enterprises are considered, the concept, characteristic features and classification of foreign trade operations are considered, the factors of foreign trade operations of food industry enterprises are generalized and modern methods of estimation of indicators of foreign trade operations of the enterprise are investigated.

The analysis of foreign trade operations of "Puratos Ukraine" LLC was carried out, the organizational and economic characteristic of foreign trade operations was provided, the analysis of indicators and factors of foreign trade activity of the investigated enterprise was carried out.

The main ways of improvement of foreign trade operations of "Puratos Ukraine" LLC in the form of implementation of the management model of foreign economic operations of "Puratos Ukraine" LLC, offers on the development of organizational and economic measures that have a positive impact on foreign trade operations of the investigated enterprise are proposed.

Key words: foreign trade operations of the enterprise, export, import, food industry, pricing in foreign trade operations, organization of foreign trade activity of the enterprise.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....	7
1.1. Поняття, характерні риси та класифікація зовнішньоторговельних операцій.....	7
1.2. Чинники здійснення зовнішньоторговельних операцій підприємств галузі харчової промисловості.....	15
1.3. Методи оцінки показників зовнішньоторговельних операцій.....	25
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ТОВ «ПУРАТОС УКРАЇНА».....	34
2.1. Організаційно-економічна характеристика зовнішньоторговельних операцій ТОВ «Пуратос Україна»	34
2.2. Аналіз показників зовнішньоторговельних операцій ТОВ «Пуратос Україна».....	46
2.3. Аналіз чинників здійснення зовнішньоторговельних операцій ТОВ «Пуратос Україна».....	55
Висновки до розділу 2.....	65
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ТОВ «ПУРАТОС УКРАЇНА».....	67
3.1. Впровадження моделі управління зовнішньоекономічними операціями ТОВ «Пуратос Україна».....	67
3.2. Організаційно-економічні заходи з удосконалення зовнішньоторговельних операцій ТОВ «Пуратос Україна»	78
Висновки до розділу 3.....	88
ВИСНОВКИ.....	89
ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93

ВСТУП

В останні десятиліття Україна та її суб'єкти господарювання отримали можливість участі в міжнародному співробітництві, яка відкрилася в результаті корінних перетворень в економічному та політичному напрямку розвитку країни. Досягнення прийнятних темпів зовнішньоекономічного зростання в умовах глобалізації економіки стає для господарюючих суб'єктів однією із стратегічних цілей, так як підтримувати прибутковість при відсутності росту організаціям стає все складніше. Саме тому ведення зовнішньої торгівлі по широкому асортименту товарів в сучасних умовах розвитку зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктами України часто здійснюється без ретельної оцінки реальних та потенціальних економічних вигод від участі в міжнародному економічному співробітництві.

Однак слід зазначити, що науково-методичне обґрунтування вирішення проблеми удосконалення зовнішньоторговельної діяльності на рівні підприємств, що є представниками окремих галузей в економічній літературі представлено не системно. Наприклад, якщо говорити про зовнішню торгівлю продовольчими товарами, не розроблені показники для практичної оцінки ефективності зовнішньої торгівлі. У зв'язку з цим проблеми удосконалення зовнішньоторговельних операцій в галузі торгівлі продовольчими товарами в умовах розвитку зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів України зумовили вибір теми випускної роботи.

Проблеми вдосконалення та розвитку зовнішньоекономічної діяльності та зовнішньоторговельних операцій відображені у наукових працях українських та зарубіжних теоретиків та практиків, серед яких О.М.Тітьонко [46], Т.Ю. Терешко [45], А.Г. Загородній [15], О.В. Шкурупій [50], О.Н. Воронкова та Е.П. Пузакова [8], В. Хареба [47], Т.В. Якимчук [52], С. Робок та К. Сіммондс [59], Д. МакКи [57]. У працях перелічених науковців дістали розвитку питання визначення економічної категорії «зовнішньоекономічна діяльність», «міжнародна торгівля» та «зовнішньоторговельні операції»,

розкрито чинники, що впливають на їх здійснення, окреслено проблеми розвитку зовнішньоторговельних операцій підприємств харчової промисловості, розглянуто методологічну базу визначення показників означених операцій. Однак проблема удосконалення зовнішньоторговельних операцій є динамічною та потребує постійного моніторингу та вивчення задля надання рекомендацій щодо її розвитку та підвищення ефективності на підприємствах харчової промисловості України. Вищевикладене обумовило **актуальність теми** випускної роботи.

Метою випускної роботи є вивчення теоретичних основ, методичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення зовнішньоторговельних операцій підприємства галузі харчової промисловості.

Визначена мета обумовила постановку **завдань**, до переліку яких входять:

- визначити поняття та особливості зовнішньоторговельних операцій, розглянути їх класифікацію;
- дослідити чинники, що впливають на зовнішньоторговельні операції, виокремив безпосередньо ті, що мають значення для підприємств харчової промисловості;
- визначити методичні підходи щодо оцінки зовнішньоторговельних операцій;
- проаналізувати стан та динаміку показників зовнішньоторговельних операцій харчового підприємства ТОВ «Пуратос Україна»;
- узагальнити та проаналізувати чинники, що впливають на зовнішньоторговельні операції харчового підприємства ТОВ «Пуратос Україна»;
- розробити заходи щодо удосконалення зовнішньоторговельних операцій харчового підприємства ТОВ «Пуратос Україна».

Об'єкт дослідження – процес здійснення зовнішньоторговельних операцій підприємства харчової промисловості.

Предмет дослідження – теоретичні основи та організаційно-економічні рішення щодо удосконалення зовнішньоторговельних операцій підприємства галузі харчової промисловості ТОВ «Пуратос Україна».

Методологічну основу випускної роботи складають теоретичні положення економічної науки, наукові праці вітчизняних та закордонних вчених, присвячені проблемам здійснення та удосконалення зовнішньоторговельних операцій. При написанні роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи: узагальнення та синтезу, порівняльного, статистичного та економічного аналізу, графічні методи, економіко-математичні методи (регресія) Робота здійснена з використанням офісного пакету MS Office - Microsoft Excel.

Інформаційна база дослідження. При написанні випускної роботи використовувалися закони України, положення та конвенції міжнародних організацій та інші нормативно-правові документи, монографічна та наукова література, Інтернет-джерела, статистична інформація Державної служби статистики України та Міністерства економіки, внутрішня звітність ТОВ «Пуратос Україна».

ВИСНОВКИ

Дослідження, проведене у випускній роботі, дало змогу дійти наступних висновків.

Дослідження терміну «зовнішньоторговельна операція підприємства» дозволило дійти висновку, що в загальному розумінні це домовленість, відповідно до якої експортер передає імпортеру обумовлений товар встановленого якості та кількості у фіксований термін, а імпортер зобов'язується прийняти його і оплатити в означенні терміни і в обумовленому обсязі.

Чинники, що впливають на здійснення зовнішньоторговельних угод, перш за все, поділяються на контрольовані та неконтрольовані. На перші з них підприємство може вплинути з метою підвищення ефективності зовнішньоторговельної діяльності. Неконтрольовані фактори підприємству необхідно враховувати при прийнятті рішень.

Тенденції в торгівлі продукцією харчової галузі демонструють, що на сьогодні вона розвивається все більш швидкими темпами, а конкуренція на продовольчих ринках спонукає виробників до диверсифікації асортиментного портфеля. За останнє десятиліття обсяги світової торгівлі продовольчою продукцією зросли майже втричі, а понад 95% зростання споживання у найближчі роки припаде на країни, що розвиваються. Українська статистика демонструє, що все більш помітним є зростання чистого експорту цукру, м'яса птиці і яловичини, продукції олійно-жирової промисловості. Тим не менш сьогодні у великих містах 60-70% продовольства забезпечується за рахунок імпорту, а харчова промисловість України переживає падіння внаслідок зниження обсягів капіталовкладень в основні фонди.

Дослідження методичних підходів до оцінки зовнішньоторговельних операцій дозволило дійти висновку, що рамках аналізу виконання імпортних контрактів слід проводити розрахунок коефіцієнтів прибутковості та

рентабельності продажів, розраховувати коефіцієнт ефективності експорту, показник коефіцієнту ефективності імпорту товарів, що закуповуються для перепродажу та подальшої переробки. Систематичне оцінювання зовнішньоторговельних операцій сприяє їх оптимізації і забезпеченню високоприбуткової роботи підприємства.

Puratos Group є міжнародною корпорацією з величезним асортиментом інноваційних продуктів та великим досвідом їх застосування у хлібному, кондитерському та шоколадному виробництві. Компанія зосередила увагу на трьох основних напрямках - хлібопечення, кондитерське та шоколадне виробництва. Аналіз динаміки та структури продажів компанії демонструє, що у складі продуктів, які продемонстрували найбільший показник зростання обсягу продажів, слід назвати шоколад (зростання обсягів у вартісному вираженні у 2,11 рази), поліпшувачі та мікси для хлібобулочних виробів (у 3 рази), сухі суміші (у 2,13 рази), маргарини та жири (у 2,11 рази). Головні негативні тенденції спостерігаються у категоріях рослинних кремів (падіння на 23%), кондитерських сумішей (-28%).

Аналіз демонструє, що взагалі підприємство має позитивну динаміку імпорتنих операцій. У 2018 році при порівнянні з 2016 загальний обсяг імпорту у вартісному вираженні збільшився на 37 928 871 гривень. Валова частка та роль у збільшенні обсягів імпорту належить поліпшувачам та міксам для хлібобулочних виробів. Таке збільшення відбулося як у вартісному вираженні, так в за показником фізичного обсягу імпорту. Тим не менш, структура імпорту ТОВ «Пуратос Україна» перетерпіла певних змін – частка поліпшувачів та міксів скоротилась у 2016 році до 38% (з 50% у 2018 році), а частка заквасок, які теж є вагомою імпортною статтею, з 46% у 2016 році до 32% (у 2018 році).

Можна відзначити, що за три роки підприємство досягло збільшення чистого прибутку на 35447,5 тис. грн. (4,24%), а доходів – на 134780,5 тис. грн. (2,16%), що свідчить про економічний розвиток та нарощування обсягів продажу. Однак слід відмітити, що у підприємства також зросли показники

собівартості (на 101321,4 тис. грн. або 2,09%) та витрат (на 169228,0 тис грн. або 2,32%). Це пов'язано як із збільшеннями обсягів імпорту та вироблення продукції, так і з підвищенням цін на ресурси і різке коливання гривневого курсу.

Розроблена матриця SWOT-аналізу дала змогу зробити висновок, що сильними сторонами ТОВ «Пуратос Україна» є сертифікована високоякісна продукція, наявність власних виробничих потужностей, кваліфіковані кадрові ресурси, ефективне ціноутворення, висока ступінь лояльності старих контрагентів. Слабкими сторонами є залежність від імпорту сировина та устаткування, зростання собівартості окремих продуктів, суттєвість реагування цільової аудиторії дрібних пекарень до зростання ціни. Потенційними можливостями вважаються зростання кількості пекарень, кондитерських підрозділів та хлібобулочних виробництв в системі ритейлу, поліпшення імпортних можливостей в умовах дії ЗВТ з ЄС. Серед загроз виокремлено економічну та політичну нестабільність, різке коливання валютного курсу та загострення проблеми виникнення валютного ризику, появу нових крупних гравців на ринку, особливо тих, що є глобальними конкурентами компанії.

Компанії запропоновано структурну модель механізму управління зовнішньоторговельними операціями, яка має містити послідовність заходів та наступні елементи: визначення макро- та мікроекономічних умов здійснення зовнішньоторговельних операцій, розробка стратегії виходу на зовнішній ринок, розробку та реалізацію напрямів здійснення зовнішньоторговельних операцій, оцінку ефективності зовнішньоторговельних операцій.

Підприємству запропоновано розглянути можливість впровадження програмного продукту IT-Enterprise – системи, яка розроблена для крупних підприємств та їх груп, що має конфігурації, які враховують галузеві особливості.

Запропонована ТОВ «Пуратос Україна» система ціноутворення значно знижує ризики, пов'язані зі зміною валютного курсу, що забезпечує фінансову стабільність та стійкість підприємства. Система знижок для клієнтів стимулює їх до вчасного розрахунку чи передплати

Розроблена модель прогнозованого прибутку від імпорتنих операцій з урахуванням оптимістичних та песимістичних даних. Для песимістичного прогнозу індекс зміни ефективності зовнішньоекономічної діяльності розраховано у значенні 0,215, а для оптимістичного прогнозу - 1,378, що відображає значне підвищення економічного ефекту від зовнішньоторговельних операцій підприємства. Для ефективної зовнішньоекономічної діяльності ТОВ «Пуратос Україна» планова кількість контрактів повинна складати не менше 252 од., значення нижче буде погіршувати ефективність зовнішньоекономічної діяльності, значення вище – значно підвищувати.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абсава Л.О. Формування глобального продовольчого ринку / О. Абсава // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 122.
2. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика / Г.Л. Азоев. – М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. – 208 с.
3. Басюкина Н.И. Обеспечение продовольственной безопасности в условиях трансформации экономики Украины / Н.И. Басюкина // Вестник социально-экономических исследований: сборник научных работ. – Вып. 29. – Одесса: Изд. ОНЭУ, 2008. – с. 89-98.
4. Белявцев М.І. Маркетинговий менеджмент: навч. посібник / М.І. Белявцев, В.М. Воробйов. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 407 с.
5. Бондаренко В.М. Сутність, структура та дослідження маркетингового середовища діяльності підприємств АПК // В.М. Бондаренко - Збірник наукових праць ВНАУ. – 2011. – Том. 3 ; № 2 (53). – С. 166–172.
6. Вихристюк М.О. Шляхи підвищення мотивації персоналу промислового підприємства в умовах кризи / М.О.Вихристюк - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://repo.uipa.edu.ua/jspui/handle/123456789/2503>
7. Внутрішня звітність ТОВ «Пуратос Україна»
8. Воронкова О.Н. Внешнеэкономическая деятельность: организация и управление: учеб. пособие / О.Н. Воронкова, Е. П. Пузакова; под ред. проф. Е.П. Пузаковой. –М.: Экономистъ, 2007. – 495 с.
9. Гаврилюк О. Взаємозв'язок структурних та експортних пріоритетів в економіці України // Економічний часопис.-1999. -№2. -С.42-44.
10. Ганін В.І. Основи теорії економічного аналізу / В.І. Ганін. – Х.: Самміт, 2015. – 105 с.
11. Дем'яненко А.Г. Формирование модели комплексного анализа эффективности внешнеэкономической деятельности предприятия / А.Г. Дем'яненко // Економіка, фінанси, право. – 2005. – № 2.

12. Дем'янченко А.Г. Оцінка ефективності організаційної структури експортної діяльності підприємства [Електронний ресурс] / А.Г. Дем'янченко. [Електронний ресурс].– Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc...1/3.4.pdf.
13. Дідівський М.І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства / М. І. Дідівський. – К.: Знання, 2006. - 462 с.
14. Естественный отбор. Как изменился украинский экспорт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://argumentua.com/stati/estestvennyi-otbor-kak-izmenilsya-ukrainskii-eksport>
15. Загородній А.Г. Зовнішньоекономічна діяльність: [термінол. слов.] / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К.: Кондор, 2007. – 168 с.
16. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Закон від 16.04.1991 р. – Верховна Рада України. – Режим доступу до закону: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
17. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: кредитно-модульний курс: навч. посіб. — 3-тє вид., перероб. та доп. / За ред. Ю.Г. Козака, Н.С. Логвінової, К.І. Ржепішевського. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 288 с.
18. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Підручник для вузів [під ред. Л.С. Стровський]. - 3-є изд., Перераб. і доп. - М: ЮНИТИ, 2003. - 847 с.
19. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон [монографія]. / Ю. Г. Козак, Н. В. Притула, О. А. Єрмакова та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 240 с.
20. Зовнішньоекономічні операції і контракти / [Козик В.В., Панкова Л.А., Карп'як Я.С. та інші]; навч. посібник. – [2-ге вид., перероб. і доп]. – К. : Центр навч. літ-ри, 2004. – 608 с.
21. Зубова Я.В. Основы внешнеэкономической деятельности Учебное пособие. / Я.В. Зубова - Ухта: УГТУ, 2008. – 80 с.

22. Ковтун Е.О. Удосконалення організації зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві [Електронний ресурс] / Е. О. Ковтун, В. О. Зубар, О.М. Шкарапута. – Режим доступу: [http:// www.rusnauka.com/2_KAND_2011/Economics/77855.doc.htm](http://www.rusnauka.com/2_KAND_2011/Economics/77855.doc.htm).
23. Козак Ю.Г., Логвінова Н.С., Сіваченко І.Ю. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Навчальний посібник; 2-ге вид., перероб. та доп. / Козак Ю.Г., Логвінова Н.С., Сіваченко І.Ю. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006.- 792 с.
24. Кривоус В. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: перспективні можливості для співробітництва та ризики зони вільної торгівлі // В.Кривоус - Журнал європейської економіки. – 2015. – Том 14 (№ 3). – С.262 – 272.
25. Кузьменко А.В. Сутність маркетингу та логістики в діяльності підприємств // А.В. Кузьменко - Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 43. – С. 203 – 209.
26. Ламбен Ж.-Ж. Менеджмент, ориентированный на рынок. Стратегический и операционный маркетинг - 2-е изд., дополн. / Ж.-Ж.Ламбен– СПб.: Питер, 2014. – 721 с.
27. Летягин В.Г. Внешнеторговые операции. Учебное пособие по дисциплине «Экономика, организация и техника внешнеторговых операций» для студентов специальности «Мировая экономика» // В.Г. Летягин, А.В. Шобанов, Е.В. Струкова - М.: МИИТ, 2006. - 104 с.
28. Мартянова О.В. Ефективність зовнішньоторговельних операцій / Мартянова О.В. // Аудит та фінансовий аналіз, 5'2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.auditfin.com/fin/2012/5/2012_V_03_07.pdf
29. Мельник М.В. Анализ и контроль в коммерческой организации [Текст]: учеб. / Мельник М.В., Бердников В.В. – М. : Эксмо, 2011. – 560 с.
30. Метод SWOT анализа в стратегическом управлении [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://powerbranding.ru/biznes-analiz/swot/>

31. Основи зовнішньоекономічної діяльності : термінол. слов.: навч. посіб. для студ. ВНЗ / Н.С. Дука; ред.: Е.А. Зінь; Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. - Рівне : НУВГП, 2011. - 471 с.
32. Основи зовнішньоекономічної діяльності: теоретичні основи и прикладні аспекти: навч.-метод. посіб. / Н.Г. Георгіаді, С.В. Князь, Х.С. Передало, Р.З. Берлінг. - Л.: Інтеллект-Захід, 2006. - 260 с.
33. Офіційний сайт IT-Enterprise [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://www.it.ua/ru/erp-system-it-enterprise>
34. Офіційний сайт міністерства фінансів України [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/exchange/nbu/curr/usd/>
35. Офіційний сайт ТОВ «Пуратос Україна» [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <https://www.puratos.com.ua/uk>
36. Пласкова Н.С. Стратегический и текущий экономический анализ [Текст]: учеб. / Пласкова Н.С. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Эксмо, 2010. – 640 с.
37. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь – 3-е изд., перераб. и доп. / Б.А.Райзберг -М.: ИНФРА-М, 2001. – 480 с.
38. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Дахно І. І., Барановська В. М., Бовтрук Ю. А. та ін.; За ред. І. І. Дахна - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 472 с.
39. Сидоров В.П. Организация и техника внешнеторговых операций: Учебное пособие / В.П. Сидоров – Владивосток, Издательство ВГУЭС - 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://docplayer.ru/25964103-Organizaciya-i-tehnika-vneshnetorgovyh-operaciy.html>
40. Скопенко Н.С. Современное состояние и перспективы развития пищевой промышленности Украины на основе формирования интегрированных структур / Н.С. Скопенко // Актуальные проблемы экономики. – 2011. - № 4 (118). – с. 103-110.
41. Смітєнка Б.М. Зовнішньоекономічна діяльність: підручник / Б.М. Смітєнка, В.К. Поспелов. - 6-е изд. - М.: Academia, 2009. - 304 с.

42. Статистический сборник Украины за 2016 год [Электронный ресурс] // Государственная служба статистики Украины. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua>
43. Степаненко О.І. Оцінка ризику партнерських отношений за експортно-імпорнтнімі операціями / О.І. Степаненко // Економіка: проблеми Теорії та практики: Зб. наук. праць. - Вип. 194: В 5 т. Том III. - Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. - С. 648 - 653. - 0,2 др. Арк.
44. Таможенное дело. Толковый словарь. — Минск: Юрспектр. М. Е. Романова. 2011. - 86 с.
45. Терешко Т.Ю. Анализ эффективности контрактов на импорт товаров народного потребления [Текст] : автореф. дис. ... канд. экон. наук / Т.Ю. Терешко. – М., 1999. – 224 с.
46. Тітьонко О. М. Система макроекономічного рахівництва / О. М. Тітьонко : навч. посібн. – К. : КНЕУ, 2002. – 188 с., с. 57
47. Хареба В. Научное обеспечение развития пищевой промышленности Украины / В. Хареба // Пищевая и перерабатывающая промышленность. – 2009. - № 2-3 (354). – С. 4-7
48. Ценина Т.Т. Организация и техника внешнеторговых операций: Учебное пособие. / Т.Т. Ценина –. СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2009.– 200 с
49. Шеремет Ю.О. Розвиток персоналу як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства/ Ю.О. Шеремет - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/118>
50. Шкурупій О.В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: [навч. посіб.] / За ред. О.В. Шкурупій. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с
51. Экономика и право: словарь-справочник. — М.: Вуз и школа. Л. П. Кураков, В. Л. Кураков, А.Л. Кураков. 2004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: economics.niv.ru/doc/dictionary/economy-and-law/index-194.htm

52. Якимчук Т.В. Состояние и перспективы развития предприятий пищевой промышленности Украины / Т.В. Якимчук // Актуальные проблемы экономики. – 2010. - № 4 (106). – с. 162-168.
53. Adam Smith (1776). The Wealth of Nations. New York: Modern Library, Inc. - [Electronic resource]. – Access mode: <https://eet.pixel-online.org/files/etranslation/original/The%20Wealth%20of%20Nations.pdf>
54. Avancena J. 2015. Ports still choked causing market scarcity. Saudi Gazette. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.saudigazette.com.sa/index.cfm?method=home>.
55. Burkitbayeva and W.A. Kerr. 2013. The accession of Kazakhstan Russia and Ukraine to the WTO: what will it mean for the world trade in wheat? CATPRN Commissioned Paper [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.uoguelph.ca/catprn/PDF-CP/ CP-2013-06>
56. FAO and OECD. 2015. OECD-FAO Agricultural Outlook 2015–2024. Paris, OECD Publishing. [Electronic resource]. – Access mode: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/23964>
57. McKee. D. 2011. Strategic grain reserves. World-Grain.com. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.world-grain.com/News/News%20Home/Features/2011/5/>
58. Platts McGraw Hill Financial. 2015. Bosphorus Strait, port of Novorossiisk shut due to bad weather: shipping sources [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.platts.com/latestnews/shipping/london/bosporus-strait-port-of-novorossiisk-shut-due-26014981>
59. Robock S.H., Simmonds K. International Business. How big is it? - 1973.- №4.-p.91.
60. World Bank and FAO. 2012. The grain chain: food security and managing wheat imports in Arab countries. Washington, DC, The World Bank [Electronic resource]. – Access mode: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/23964>